

ТИЖОРАТ БАНКЛАРИДА ИЧКИ ВА ТАШҚИ АУДИТНИНГ БАНК ФАОЛИЯТИДАГИ ЎРНИ

Турдибоева Мохигуль Музаффар қизи
Ўзбекистон Республикаси Банк-молия академияси магистранти

Тижорат банклари молиявий тизимнинг марказий звеноси ҳисобланади. Улар орқали иқтисодиётнинг барча тармоқлари молиялаштирилади, аҳоли ва хўжалик субъектларининг маблағлари жалб қилинади ҳамда инвестиция лойиҳалари амалга оширилади. Шу боисдан банklar фаолиятида шаффофлик ва ҳисобдорликни таъминлаш долзарб вазифа ҳисобланади.

Аудит тизими – ички ва ташқи аудитнинг уйғунликда фаолият юритиши орқали банklarнинг барқарор ишлашини таъминлайди. Ички аудит банк ичидаги молиявий операциялар, рискларни бошқариш ва назорат механизмларига эътибор қаратса, ташқи аудит банкнинг умумий молиявий ҳисоботларини мустақил баҳолашга хизмат қилади.

Халқаро амалиёт шуни кўрсатадики, самарали аудит тизимисиз банklar барқарор ривожланиши мумкин эмас. Жаҳон банки, Халқаро валюта жамғармаси, Базель қўмитаси ҳамда Ички аудиторлар институти томонидан ишлаб чиқилган стандартлар барқарор молиявий тизим пойдеворини ташкил этади.

Ички аудит – бу банкнинг ички назорат тизимини такомиллаштириш ва самарали бошқарув қарорлари қабул қилишда ёрдам берувчи мустақил ва холис функция ҳисобланади. Унинг асосий мақсади банкнинг молиявий барқарорлигини таъминлаш, хавф-хатарларни эрта аниқлаш ва уларни бартараф этишдан иборат.

Ички аудит вазифалари жумласига қуйидагилар киради:

- активлар ва мажбуриятларнинг ҳолатини таҳлил қилиш;
- риск-менежмент тизимининг самарадорлигини баҳолаш;
- молиявий ҳисоботларнинг ишончлилигини таъминлаш;
- ички назорат жараёнларини такомиллаштириш.

Ўзбекистонда сўнгги йилларда ички аудит тизимига катта эътибор қаратилмоқда. Марказий банкнинг талабларига кўра, ҳар бир тижорат банкида ички аудит хизмати мавжуд бўлиши шарт. Шу билан бирга, уларнинг фаолияти халқаро стандартларга мослаштирилмоқда.

Ички аудит нафақат молиявий операцияларни текширади, балки корпоратив бошқарув самарадорлигини оширишга ҳам хизмат қилади. Хусусан, кенгаш ва акциядорлар олдида ҳисобдорликни таъминлайди.

Ташқи аудит – мустақил аудиторлик ташкилотлари томонидан ўтказиладиган текширув бўлиб, банкнинг молиявий ҳисоботлари ҳаққонийлиги ва халқаро стандартларга мувофиқлигини баҳолайди. Бу жараён банкнинг шаффофлиги ва жамият олдидаги ишончини таъминлайди.

Ташқи аудитнинг асосий вазифалари:

- молиявий ҳисоботларнинг тўғрилиги ва ҳаққонийлигини баҳолаш;
- қонунчилик талабларига риоя этилишини текшириш;
- банкнинг молиявий барқарорлиги тўғрисида мустақил хулоса бериш;
- халқаро инвесторлар учун ишончли муҳит яратиш.

Ривожланган мамлакатларда ташқи аудит кўпинча йирик халқаро аудиторлик компаниялари – “Катта тўртлик” томонидан амалга оширилади. Уларнинг хулосалари молия бозори иштирокчилари учун катта аҳамият касб этади.

Ўзбекистонда ҳам тижорат банклари йиллик ҳисоботларини ташқи аудитдан ўтказиши шарт. Бу эса банк тизимининг барқарорлиги ва жамоатчилик ишончини таъминлашда муҳим аҳамиятга эга.

Ички ва ташқи аудит бир-бирини тўлдирувчи тизимлар ҳисобланади. Ички аудит доимий равишда банк ичида назорат ва таҳлил ўтказса, ташқи аудит йиллик ҳисоботлар асосида мустақил баҳолашни амалга оширади.

Икки тизимнинг уйғун фаолияти қуйидаги натижаларга эришиш имконини беради:

- рискларни эрта аниқлаш ва бартараф этиш;
- корпоратив бошқарув самарадорлигини ошириш;
- молиявий ҳисоботларда ишончлиликни таъминлаш;
- жамият ва инвесторлар олдида ишончни кучайтириш.

Халқаро амалиётда ички ва ташқи аудит ўртасида ахборот алмашиш ва ҳамкорлик қилиш кенг қўлланилади. Масалан, ташқи аудиторлар ички аудит ҳисоботларидан фойдаланиши мумкин, бу эса вақт ва ресурсларни тежайди.

Ўзбекистон банклари учун ҳам ички ва ташқи аудит ўртасидаги ҳамкорликни кучайтириш муҳим вазифалардан бири ҳисобланади.

Юқоридаги таҳлиллар шуни кўрсатадики, ички ва ташқи аудит банк фаолиятида ажралмас тизимлар ҳисобланади. Улар уйғунликда ишлаганда банklar барқарорлиги, молиявий ҳисоботлар ишончлилиги ва корпоратив бошқарув самарадорлиги таъминланади.

Ўзбекистон банклари учун қуйидаги таклифларни бериш мумкин:

1. Ички аудит тизимини халқаро стандартлар асосида янада такомиллаштириш;
2. Ташқи аудит жараёнларида мустақиллик ва шаффофликни ошириш;
3. Ички ва ташқи аудит ўртасида ахборот алмашишни кучайтириш;
4. Ахборот технологияларидан кенг фойдаланиш, рақамли аудит тизимларини жорий этиш.

Хулоса қилиб айтганда, ички ва ташқи аудит тизимлари уйғунликда фаолият юритганда банк тизимида барқарорлик ва ишончлилик таъминланади, бу эса иқтисодиётнинг барқарор ривожланишига хизмат қилади.